

Ya'a tse'e je naક juu' ve'e je Pablo tyuknuja'yi je jaanchja'vivatajk jep Éfeso

1 Atse'e je Pablo, je Nte'yam atse'e xvinko়on jets atse'e n'ítut je Jesucristo je kyukátsiva. Máyam atse'e je Dios ntuknuকexta je Nte'yam je jyayu juu' ve'e jem éfesovit kyajpuন kajxm. Mtoondupe'e juu' ve'e pyaatyp y'akeeguip jets to'k muke'e m'itta je Cristo Jesús ma়at.

2 Je Nte'yam, juu' ve'e nTee'imdup, jets je Maja Vintsán Jesucristo, je'e tse'e mkunoo'kxjadap jetse'e m'ijttinit je y'oy joot maattta.

Je Cristo kajx tse'e je Nte'yam xkunoo'kxumda

3 ¡Yakmaja yakjaancha tse'e y'ijtnit je Nte'yam, je nMaja Vintsánamda Jesucristo je Tyee! Kux tse'e to'k muk n'ijtumda je Cristo ma়at, je'e kajx tse'e xmo'yumdi nujom je kunoo'kxun juu' ve'e jem tsapjoqtom.

4 Je Cristo kajx tse'e xvinko'numdi van'ítani ku ve'e ya it kyatsoo'ndukna vye'na, ve'em tse'e je ja je'e vyinkujk n'ijtumdinit va'ajts jets ka'a ti tokin.

5 Kux e' ve'em je vinma'yun dujayep jetse'e du'oyjava, je'e kajx tse'e je tsojkun maat dunupaqajmtki jetse'e n'ijtumdinit je'e je y'ónuকta je Jesucristo kajx.

6 ¡Yakmaja yakjaancha tse'e je Nte'yam y'ijtnit kux e' xtoojnjimdi ya majā maa'yun je y'Onuک kajx, juu' ve'e ooy tyuntsajkp!

7 Ya maja maa'yun kajx tse'e je Nte'yam xkujochookumdi, je'e ku ve'e je y'Onuk xku'oo'kimdi jetse'e xtokinmee'kxumdi.

8 Kux tse'e je Nte'yam ooy xtuntsojkumda, je'e kajx tse'e ya maja maa'yun xtoojnjimdi. Je'e tse'e nujom xmo'yumdup je vijin je kejun jetse'e nujom juu' xtukvinmótumda

9 jetse'e ve'em xtuknuja'vimdat ti ve'e nüpaaajmtki jetse'e dutónut je Cristo kajx, ve'em ax jo'n du'oyjava.

10 Nüpaaajmtkits je'e ve'e jetse'e nujom juu' jatye'e pyaam, ve'em juu' ve'e ijtp jem tsapjootm jets juu' ve'e ijtp yaja naxviijn, je'e tse'e nay'amojkikajxjinup jep je Cristo kya'p pya'tkup ku ve'e je xaaj dupaatnit jetse'e ve'em tyoojnjin kyojtsjinit.

11 Je Cristo kajxts aatse'e je Nte'yam xvinkaqajn jets aatse'e n'ítut je'e je jyayu, ve'em ax jo'n dunüpaaajmtki. Je'e tse'e nujom juu' jaty dutoomp ax jo'n du'oyjava.

12 Xvinkoonts aatse'e jets aatse'e njoojntykat vintso aats je'e ve'e nyakmájat nyakaanchat, aatse'e mutoo'vajkp njaanchja'vi'ukvaan je Cristo.

13 Nay ve'empats miitse'eda, ku ve'e x'amotunajxti je tyuv je'e, je oy kats je oy ayook juu' kajxe'e xjayeptha je joojntykin juu' ve'e x'a'ma kajx ijtp, van'it tse'e xjaanchja'viduva je Cristo, to'k muk tse'e myakpaamduva je'e maat jetse'e tyajkiva jem mja'vin kajxmda je Espíritu Santo jetse'e nujava tyánut jets je Nte'yam je jyayu miitse'eda, je Espíritu Santo, juu' ve'e je Nte'yam vyaajntk jetse'e myínut yaja naxviijn.

14 Je Nte'yam tse'e dupaqam je Espíritu Santo yam nja'vin kajxmamda jetse'e nujava tyánut jets xmo'yumdinupe'e je Nte'yam nujom je y'oy je'e juu' ve'e xtukvinva'nimdu. ¡Je Nte'yam je myajin kajx tse'e ve'em tyónjut kyótsjut! ¡Qoy xa ve'e je majin je jaanchin dütunjayep!

Ku je Pablo du'amotu je Nte'yam jetse'e je vijin je kejun dumq'ot je jaanchja'vivatajk

15 Je'e kajx tse'e, ku ątse'e je kąts nmotu jets mjaanchja'vidupe'e je Maja Vintsán Jesús jets vintso ve'e xtsokta anañujoma je Nte'yam je jyayu,

16 ijtp xa ątse'e je Nte'yam nkukajtsja miits kajxta, nja'a'myejtstupts ąts miitse'e ku ątse'e ntsapkąts.

17 N'amótupts ątse'e je Maja Vintsán Jesucristo je Ntye'yam, je Dios Tee', juu' ve'e nujom duñumajikajxp, jetse'e je nuja'vin dupámunt jem mja'vin kajxmda jetse'e duyaknuke'xnatákat juu' je'e ve'e chajkp, ve'em tse'e je Nte'yam nuyojk oy xíxadat.

18 N'amótupts ątse'e jetse'e duyak'ava'atsuł je mvinma'yunda, ve'em tse'e oy xnujávadat je y'oy je'e juu' ve'e je Nte'yam ñupaqajmtki jetse'e xjayejptinit, jetse'e oy xnujávadat vinxupe'e dütunnumaja je pük juu' ve'e jyayejptinup je Nte'yam je jyáyuda,

19 jetse'e oy xnuja'viduvat je mąkkin juu' ve'e ooy tyunjayejpp jets juu' kajxe'e xputajkimda, uu'mda, juu' ve'e je Nte'yam dujaanchja'vidup.

20 Nay je'e jyam tse'e ya mąkkin juu' ve'e je Nte'yam je Cristo tyukyakjoojntykpajknuva ku

ve'e y'uk'aa'k jetse'e du�ak'ajxtkni jeja y'aka'yun pa'ayi jem tsapjootm.

²¹ Kajxm tse'e ooy dutumpuujm jets ka'a ve'e pan pan pan jaty viijnk juu' ve'e dunumajidup, yakkutojktup, vintenidup, vintsanidup, jets nujom juu' jatye'e ijttup, ka uxym ya qaajyap tse'e, nay ve'empa ve'e juu' ve'e miimpnum.

²² Pyaqame'e nujom juu' jaty jep je Cristo kya'p pya'tkup. Je Nte'yam tse'e dumooynu je Cristo je kutojkun jetse'e dunukuvajkinit to'k kq'ajyji juu' jaty. Je jaanchja'vivatajk je y'o'yin kajxta tse'e ve'em duuujn.

²³ Ve'em ax jo'n je jayu to'k ni'kx to'k kopk dujayep, ve'em tse'e je Cristo y'it je jaanchja'vivatajk maattta, ijptps je'e ve'e je jayu maattta pan joma tsq ve'e y'itta, je Cristo, juu' ve'e ijtp anañujoma kajx.

2

Je maa'yun kajx xa ve'e je jayu dujayep ta je joo-jtykin juu' ve'e xq'ma kajx ijtp

¹ Ax miitsta, ka'a xa ve'e xjayejpti je joojntykin juu' ve'e xq'ma kajx ijtp, je oo'kpa jo'ne'e m'ijtti kuxe'e xkakatsupajkti je Nte'yam jetse'e mtokintoondi.

² Mpanajkxtu tse'e je naxvijnit je kyo'oy je'e, mtoondu ve'e juu' ve'e chajkp je'e juu' ve'e duyakkutojkjip je ko'oyjyuvap juu' ve'e vitup jem poj jootm jetse'e dukma je jayu juu' ve'e dukakatsupajktup je Nte'yam.

³ Ve'emam xa uu'me'e nujom njoojntykimda y'ijt, nyakto'numdu tse'e ya n'avintso

vinma'yunamda jets vintso ve'e viinm nmayja'vimjidi. Ijtumduva tse'e jep je Nte'yam y'ejkun jaatp, ve'em ax jo'n jyapana.

⁴ Ax je Nte'yam, juu' ve'e ooy je tukmo'tun dutunjayejjpp jetse'e ooy xtuntsojkumda,

⁵ ku ve'e je oo'kpa jo'n n'ijtumdi kuxxe'e je Nte'yam nkakatsupajkumdi, je Cristo kajx tse'e xmo'yumdi je joojntykin juu' ve'e xq'ma kajx ijtp. Je myaa'yun kajx tse'e xyaktsookumdi.

⁶ Kuxxe'e to'k muk n'ijtumda je Cristo maat, ve'em xa ve'e n'ijtumda ax jo'n je Nte'yam kuxyakkajxmpojtukumdi jetse'e jem tsapjootm kuxyak'ajxtkumdini je Cristo maat.

⁷ Ve'em tse'e dutuujn jetse'e duyaknuke'xnatákat van'it ku ve'e jye'yat je tiempo juu' ve'e miimpnum, jets ooeye'e xtuntsojkumda jetse'e je maja maa'yun xtoojnjimdi je Cristo Jesús kajx.

⁸ Je myaa'yun kajx tse'e je Nte'yam xyaktsookumdi je'e kajx ku ve'e njaanchja'vimda. Ni pana xa ve'e viinm kya'o'yixju jetse'e ñaajkts'okjut, je Nte'yam je myaa'yun kajxts je'e ve'e jetse'e ts'a'ak n'ijtumda.

⁹ Ka je'e kajxap xa ve'e je Nte'yam xyaktsookumdi kuxxe'e nto'numdi juu' ve'e oy, ve'em tse'e ni pana kyanamyájajat.

¹⁰ Je Nte'yame'e xp̄aq'mumdu to'k muk je Cristo maat jetse'e nto'numdat je y'oy je'e, ve'em ax jo'n dunupaajmtki jetse'e nto'numdat.

To'k muk tse'e n'ijtumda je Cristo maat

¹¹ Ax ve'em tse'e, jaa'myétsa vintso miitse'e m'litti. Ka'a xa ve'e m'israeejlitjáyuvada, je'eda

pan pan jatye'e je ixta'nun duni'kxmidup dukojmidup. Je'e kajx tse'e je israeejlit jáyuda mtijjada ka je ixta'nun maattap.

¹² Jaa'myétsta jets ka'a miitse'e m'ijtti je Cristo maat ukpu je israeejlit jayu maat, ka'a tse'e mtukkadaakjidi je y'oy je'e juu' ve'e je Nte'yam tyukvinva'ni je jyáyuda, ka'a tse'e ti o'yin x'a'ixti, apük tse'e m'ijtti ka je Nte'yam maatap.

¹³ Jékum xa miitse'e mve'nada; ax uxyam tse'e, kux'e to'k muk m'itta je Cristo maat, je Nte'yam tse'e myakje'yjüdu jetse'e tamji m'itta je'e maat je Cristo je y'oo'kun kajx.

¹⁴ Je Cristo tse'e duyakkutoki juu' ve'e xtso'oxpajkumdup y'ijt, je'e tse'e dupaqam jetse'e oy joot n'ijtumdat to'k jado'k, to'k kajpunji, je israeejlit jayu jets pan pan jatye'e ka je'epeta.

¹⁵ Je Cristo tse'e je y'oo'kun kajx duyakkutoki je Moisés je pyava'nun jetse'e ve'em xyaknamyujot'o'yimjidini, uu'mda, juu' ve'e dupanajkxtup y'ijt mejtsk je ñaa'da je tyoo'da. Ve'em tse'e dutuujn jetse'e n'ijtumdinit to'k nam kajpun je'e kajx ku ve'e to'k muk n'ijtumda je Cristo maat. Ax ve'em tse'e n'ijtumda oy joot.

¹⁶ Je y'oo'kun kajx tse'e duyakkutoki je ejkuun juu' ve'e nayjayejpuxumjudup y'ijt, je israeejlit jayu jets pan pan jatye'e ka je'epeta; kux tse'e y'uk'aa'k jem cruz kajxm, je'e kajx tse'e xyakto'kmojkumdi ax jo'n to'k ni'kx to'k kopk kun'ijtumdi jetse'e xyakvimpijtumdi je Nte'yam maat.

¹⁷ Miin xa ve'e je Cristo jetse'e du'ava'ni je oy kats je oy ayook jetse'e njayejpumdat je oy joot. Miits kajxtats je'e ve'e ve'em dutuujn, je Nte'yam

tse'e mmujékumidu; nay ve'empa ve'e aats kajx dutoompa, aats, je israeejlit jayu, juu' ve'e je Nte'yam dumutámidi.

18 Ax uxyam tse'e, je Cristo kajx tse'e je Espíritu Santo xputajkimda jetse'e nmútámimda je Dios Tee!. Ax to'kjyamts je'e ve'e je Espíritu Santo, juu' ve'e xputajkimdup, uu'm, je israeejlit jayu jets pan pan jatye'e ka je'epta.

19 Ya'a kajx tse'e, ka'ats miitse'e m'ukvijjnjkjáyuvividini, ka'a miitse'e m'ukjekumitjáyuvividini, m'ijttupe'e to'k kajpuñ maat je Nte'yam je jyáyuda, ijtumdupe'e je Nte'yam maat ax jo'n je'e maat kuntsuñimda to'k jaajn to'k tajk.

20 Juu' xa ve'e kyojtstu je kukátsivatajk jets je Nte'yam je y'ayook kojtsnajxpatajkta, ve'emts je'e ve'e ax jo'n je tsaptakne'ev choq'nduk. Jets miista, ve'em xa miitse'eda ax jo'n je tsaaaj juu' ve'e jyaa'ktukvimejtp je tsaptakne'ev. Ax je Jesucristo, ve'emts je'e ve'e ax jo'n je tsaaaj juu' ve'e dunumajikajxp joma ve'e je tsaptajk.

21 Je jaanchja'vivatajk, ijttupts je'e ve'e to'k muk je Cristo maat. Ve'em xa je'e ve'eda ax jo'n je tsaaaj juu' ve'e makk nay'amajtsmojkjup maat je tsaaaj juu' ve'e dunumajikajxp. Ax ve'em tse'e je tsaptajk y'o'yilatu'uts joma ve'e je Nte'yam yakvinjava yakvintsa'aga.

22 Ax nay ve'emts miitse'e m'ijttuva ax jo'n je tsaaaj juu' ve'e yakpaamp jetse'e duyak'oya je tsaptajk joma ve'e je Nte'yam chüuna je Espíritu Santo kajx.

3

Pan tyajxe'e je Pablo duvaajnji je oy kats je oy ayook pan pan jatye'e ka je israeejlit jáyuvap

¹ Ats, je Pablo, je Cristo Jesús je myutoompa je myupajkpa, yap ətse'e poxuntujkp n'it kuxé'e əts miits nvaajnjidi je oy kats je ət ayook, miitsta, ka je israeejlit jáyuvapta.

² Mmótudu xa miitse'e je maja maa'yun juu' ətse'e je Nte'yam xtoojnji jets ətse'e xtukkətajki ya toonk miits je m'o'yin kajxta.

³ Je Nte'yamts ətse'e xtuknuja'vi juu' ve'e ñupajmtki jetse'e kyayaknujava y'ijt, ve'em ax jo'n əts miitse'e vee'n tunnujáyada.

⁴ Ku ve'e ya nák xkótstat, ve'em tse'e xvinmótudat jets nmuja'vip ətse'e juu' ve'e je Nte'yam tyoon je Cristo kajx.

⁵ Ax ka'ats ya'a ve'e je Nte'yam je jayu dutuknuja'vi ve'em ax jo'n uxyam je Espíritu Santo kajx tyuknujávajada je kyunu'u'kx kukátsivada jets je Nte'yam je y'ayook kojtsnajxpatajkta.

⁶ Je'ets atse'e ntijp, je jayu pan pan jatye'e ka je israeejlitap, tyukmaatjayejptupts je'e ve'e je Nte'yam je kyuno'o'kxun je israeejlit jáyuda, kijpxts je'e ve'e y'itta to'k muk je Cristo maat, kijpxts je'e ve'e tyukkada'akjada je vaanduk juu' ve'e je Nte'yam pyaäm. Nujomts ya'a ve'e tyonkuxju ku ve'e je jayu y'it to'k muk je Cristo maat je oy kats je oy ayook kajx.

⁷ Je Nte'yamts ətse'e je maa'yun xtoojnji jets ətse'e je myakkin kajx xtukkətajki ya toonk.

⁸ Ax əts, óyam ətse'e nnupi'kikúx nujom je Nte'yam je jayu, je'ets ətse'e xtoojnji ya maa'yun

jets atse'e nvaajnjadat pan pan jatye'e ka je israee-jlit jáyuvap pan vintso ve'e je Cristo ooy je majin dutunjayep,

⁹ je'ets atse'e xtoojnji ya maa'yn jets atse'e nujom je jayu ntuknujávadat juu' ve'e je Nte'yam jujp xup ñupaajmtki jets juu' ve'e námnum yaknuke'xnatajki, je Nte'yam, juu' ve'e nujom dupamkajx.

¹⁰ Chojk xa je'e ve'e jetse'e uxyam du'íxtat nujom je yakkutojkpa jets pan pan jatye'e dunumájidup jem tsapjootm vintso ve'e ya maja maa'yn dutuujnja pan pan jatye'e jaanchja'vijidup, ax ve'em tse'e dunujávadat je Nte'yam je vyijin je kyejn juu' ve'e may viijn.

¹¹ Jujp xúpani tse'e dunupaajmtki jetse'e ve'em jyátt juu' ve'e toojnju kojtsju je nMaja Vintsánamda Cristo Jesús kajx.

¹² Kux'e to'k muk n'ijtumda je Cristo maat jets je'e ve'e njaanchja'vimda, o'yip tse'e jetse'e je Nte'yam nmutámimdat to'k aaj to'k joot.

¹³ Je'e kajxts ats miitse'e n'amótuda jets ka'a ve'e mtsaachvinmáydat kux'e ats ntsaachpaa'ty miits kajxta. Tsaachpaaatpts atse'e jetse'e oy mtaandinit je Nte'yam maat.

Je tsojkun juu' ve'e je Cristo jyayejpp

¹⁴ Ya'a kajxts atse'e nvinkoxktena je Dios Tee',

¹⁵ juu' kajxe'e je xyaaj dujayepta nujom juu' ve'e jem tsapjootm, ve'em ax jo'n yaja naxvijmpa.

¹⁶ N'amótupts ats je'e ve'e, ve'em vintso ve'e je majin ooy dutunjayep, jetse'e je Espíritu Santo kajx mpa'muxjadat je makkin jem mja'vin kajxmada,

17 ve'em tse'e je Cristo jem jyoojntykat je'e kajx ku ve'e xjaanchjávada. N'amótupts ątse'e jetse'e ooy je tsojkun mtumpa'muxjadat jem mja'vin kajxmda jetse'e ve'em myak'ijtidinit ax jo'n je kup je y'aa'ts yak'itju makk,

18 ve'em tse'e m'o'yixjadat jetse'e xvinmótudat oy, miits jets nujom pan pan jatye'e ijttuvap je Nte'yam je jyayu, vinxup maja vijn, vinxup yan, vinxup kajxm, jets vinxup kaak je'e ve'e je tsojkun juu' ve'e je Cristo jyayejpp.

19 N'amótupts ątse'e jetse'e oy xnujávadat je tsojkun juu' ve'e je Cristo jyayejpp, óyame'e je jayu kyamaqda'aky jetse'e dunuja'vikáxut, ax ve'em tse'e pu'uk avaada je Nte'yam ñaajk'ítjut jem miits mja'vin kajxmda.

20 Ax je'e pane'e o'yixjup jetse'e dutónut ooy nuyojk jets ka je'ejyape'e juu' ve'e n'amótumdup ukpu juu' ve'e nvinma'yumdup, ve'em ax jo'n dutún je makkin kajx juu' ve'e xmo'yumdup,

21 je'e tse'e yakmaja yakjaancha ijtnup je jaanchja'viva kajxta jets je Cristo Jesús kajx. Ax ve'em tse'e y'ijtnit xa'ma kajx! Amén.

4

To'k muk n'ijtumda je Espíritu Santo kajx

1 Ax ve'em tse'e, ats, je poxuntakjayu je'e kajx ku ątse'e je Maja Vintsán nmutún nmupuk, nmunoo'kxtktupts ąts miitse'eda jets tsoj yakxone'e mjáyuvadat mjoojntykadat, ve'em ax jo'n dupaa'ty du'akeega jo'n, je'e kajx ku ve'e je Nte'yam myaaxujidi.

² Je nuu'k aa̱j je nuu'k jo̱ot ma̱ate'e m'íttat.
Namyuténixjada juu' vimpit atuj je tsojkun ma̱at.

³ Je'ē tse'e tonda vintso ve'e je Espíritu Santo kajx
mnaajk'ítjadat tum je oy jo̱ot ma̱at to'k jado'k.

⁴ To'k ni'kx to'k kopk jo'n tse'e n'ijtumda jets
to'ke'e je Espíritu Santo, ve'em ax jo'n to'kji je
a'ix'ijtun juu' ve'e je Nte'yam xtuknu̱yaaxjimdu.

⁵ To'kji xa ve'e je Maja Vintsán, to'kji tse'e je
jaanchja'vin, to'kji tse'e je na̱pejtun,

⁶ to'kji tse'e je Nte'yam, juu' ve'e anañujoma
nTee'imdup, juu' ve'e nujom du̱ka'mikajxp, juu'
ve'e nujom juu' jaty du̱yak'ijtp—jets nujom juu'
jaty'e ijtp, je'ē ma̱atts je'ē ve'e y'it.

⁷ Ax kakje'e tse'e je maa'yun je putajkin
nyakmo'yumdi, ve'em ax jo'n je Cristo
xtukmutsojkumda.

⁸ Ve'em xa je'ē ve'e ax jo'n je Kunuu'kx Jatyán
vya'añ:

Ku ve'e chajpejtni,
yaknajkxts je'ē ve'e je jáyuda juu' ve'e je to̱kin
ka'mijup y'ijt
jetse'e je jáyuda du̱mooyj je y'oojyit je'ē.
Jidu'um tse'e vya'añ.

⁹ ¿Tis je'ē ve'e tyijp ku ve'e vya'añ jets tsajpejtnu
ve'e? Je'ē xa ve'e tyijp jets too'vajkpe'e kyädaaky
yaja naxvijn.

¹⁰ Je'ē pane'e kadaak, je'ejyamts je'ē ve'e pane'e
pejtnu jem tsapjo̱otm jetse'e y'ijtnit anañujoma it.

¹¹ Je'ē tse'e je maa'yun je putajkin du̱yajkp.
Jem tse'e pane'e yakmooydup jetse'e je kukátsiva
y'íttat, jem tse'e pane'e yakmooydup jetse'e je
Nte'yam je y'ayook kojtsnajxpa y'íttat, jem tse'e

pane'e yakmooydup jetse'e je jayu duvaajnjadat je oy kats je oy ayook, nay jempa tse'e pane'e yakmooydup jetse'e du'ix'ittat je jaanchja'vivatajk jetse'e dutuk'ixtat je Nte'yam je y'ayook.

12 Ve'em tse'e dutuujn jets je' e ve'e dukotstat duka'amaydat je Nte'yam je jyayu, jetse'e dumutondat dumupaktat je Nte'yam jetse'e je jayu nuyoik je Jesucristo dujaanchjavadat.

13 Je vaat tse'e ve'em dutondat ku ve'e je njaanchja'vinamda vyimpitut to'kji jetse'e n'ixaimdinit je Nte'yam je y'Onuk, jetse'e oy jets va'ajts n'ijtumdinit, ve'em ax jo'n je Cristo y'it oy jets va'ajts;

14 ka'a tse'e n'uk'ijtumdinit ax jo'n je pi'k onukta juu' ve'e duka'oynuja'vidup ti ve'e vinkopk jetse'e yaktonut, juu' ve'e dupanajkxtup oyjuu' ixpajkuna, ve'em tse'e vyin'qaq'njada je jayu juu' ve'e chojktup jetse'e dupanajkxtat je taay juu' ve'e tuk'ixjudup.

15 Nojk'oye'e nkojtsumdat je tyuv je' e je tsojkuun maat jetse'e oy n'ijtumdinit je Cristo maat, je' e juu' ve'e dunukuvajkip je jaanchja'vivatajk, ve'em tse'e n'ijtumdinit ax jo'n je jayu yee'k'apetta jetse'e jye'yada joma ve'e je oy vinma'yun dujayepta.

16 Ku ve'e je jayu je ni'kx je kyopk oy pum makk pum, navyaa'njup tse'e oy je ee'm to'k ka'ajyji joma ve'e je pajk niamyukju, nunajkxjup tse'e je y'uu'k je jyu'kx jetse'e duyakmakkpuk nujom je ni'kx je kyopk. Nay ve'empa tse'e n'ijtumda je Cristo maat. Ku tse'e to'k ka'ajyji nuto'k jaty ntsojkumda jetse'e n'ijtumda jep je Cristo kya'p

pya'tkup, ve'em tse'e nnapyutajkimjada jetse'e nujom makk n'ijtumdinit to'k muk je Cristo maat.

Vintso dutsaq jetse'e jyoojntykadat je jaanchja'vivatajkta

¹⁷ Jeja xa qats miitse'e je Maja Vintsán vyinkujk nmaajmada jets ka'a ve'e m'ukjoojntykidinit ax jo'n je'eda pan pan jatye'e je Nte'yam duka'ixada jetse'e je y'avintso vinma'yun duyaktonda,

¹⁸ juu' ve'e ijttup ax jo'n je jayu juu' ve'e tsuunidup kupi'ijts kukoo'ts, juu' ve'e dukajayejptup je joojntykin juu' ve'e je Nte'yam yajkyp, juu' ve'e dukatinuja'vidup kux'e'e makk je kyuvajk dutumpamda,

¹⁹ juu' ve'e koo'ktso'otyoondinup ku ve'e je qats dutukmaatjayépta je yaa'y je ta'ax juu' ve'e ka púkap jyayejptup, juu' ve'e natyukkatajkijidup nujom juu' jatye'e ka óyap, ax nuyojk tse'e dutsojk'ata'atsta juu' ve'e ka óyap vintso ve'e ya it ñaxy.

²⁰ Ax ka'ats miitse'e je Cristo jye'e ve'em myakvaajnjidi.

²¹ Mpanajkxtup xa miitse'e je Cristo kux m'amotunajxtu ve'e ku ve'e myakvaajnjidi, mtuk'íxjüdu tse'e je tyuv je'e juu' ve'e ijtp je Jesús kajx.

²² Myaktuknuja'vidu tse'e jets ka'a ve'e ve'em m'ukjoojntykidinit ax jo'n mko'oyjoojntykada y'ijt, je'e ve'e ku ve'e xpanajkxta y'ijt juu' ve'e ka óyap, jetse'e ve'em myakvin'aa'ndi;

²³ myaktuknuja'vidu ve'e jetse'e xyaktíktstinit je mjootta je mja'vinda.

24 Joojntykada ax jo'n dupaa'ty du'akeega maat je nam jayuvin juu' ve'e je Nte'yam mmoojyju, juu' ve'e pyaam tuv jets va'ajts ku ve'e ñay'apamnajxji.

25 Ax je'ę kajx tse'e, ka'a tse'e m'uktaayidinit, tyúvame'e to'k jado'k xmukótstat je mmujáyuda, kux anañujoma ve'e n'ijtumda ax jo'n to'k ni'kx to'k kopk kun'ijtumdi je Cristo maat.

26 Ku ve'e m'ékjada, ka'a tse'e mtokintóndat. Ka'a tse'e ejkjup mxanáxtat.

27 Ka'a tse'e x'itumó'odat je Satanás.

28 Je'ę juu' ve'e mee'tsp tuy'it, ka'a tse'e y'ukmee'tsnit, je oy to'nune'e je kya'aj tyuktónup, ve'em tse'e dujayéput juu' jetse'e duputákat pan pan jatye'e katih'ijtuxjudup.

29 Ka'a tse'e ti ka óyap xkótstat; je'ę ve'e mkótstap juu' ve'e je jayu makk duyak'ijttinup to'k muk je Cristo maat jets juu' jatye'e oy to'nuxjadap pan pan jatye'e m'amotunajxjudup.

30 Ka'a tse'e xyaktsaachvinmáyat je Espíritu Santo, juu' ve'e tajki jem mja'vin kajxmda jetse'e m'íxjada mjayépjada van'it paat ku ve'e je Nte'yam myaktaajnjidinit tum oy jets tum va'ajts.

31 Masokkaxta juu' jatye'e ka óyap. Ka'a tse'e mjotma'attat, m'ékjadat, mjot'ánjadat, makk mtun'aajvuktat, mnavyinkojtspétjadat, ka'a tse'e xnuko'ovyinmáyat je mmujayu;

32 ñojk'óye'e oy jayu mnapyámjadat to'k jado'k, jetse'e mnatyukmo'otjadat. Namyeé'kxuxjada je mtókinda vimpit atuj, ve'em ax jo'n je Nte'yam xtokinmee'kxumdini jo'n je Cristo kajx.

5

¹ Je'ę ku ve'e n'ijtumda je Nte'yam je y'ónukta jetse'e ooy xtuntsojkumda, je'ę tse'e tonda jetse'e m'ijttinit ax jo'n je Nte'yam.

² Nachókjada to'k jado'k, ve'em ax jo'n je Cristo xtsojkumdi jetse'e xku'oq'kimdi. Ve'ems je'ę ve'e y'ijt ax jo'n je tānuk yax juu' ve'e je Nte'yam yaktukvintsə'kip jetse'e du'oyjava.

³ Kux je Nte'yam je jyayu miitse'eda, je'ę kajx tse'e vinkopk jets ni pāna ve'e dūkavinmáyut jets mtoondupe'e ax jo'n pān pān jatye'e je navyajkun duyakvintsə'kintókidup uk pān pān jatye'e je kāts dūtukmaatjayejptup je yaa'y je ta'ax juu' ve'e ka púkap jyayejptup. Ni pāna ve'e dūkavinmaayvat jets mtoondupe'e ax jo'n je jayu ti dūnas'ayóvada,

⁴ jyomva'anda tyiva'anda, oqvintsova juu' dukotsta, kyatso'otyónda ku ve'e dukotsta juu' ve'e ka óyap, ax ka'ats ya'a ve'e dupaa'ty du'akeeega; ñojk'óye'e je Nte'yam xkukojsjadat je maa'yun juu' je'ę ve'e xtoojnimdup.

⁵ Mnuja'vidup xa miitse'e jets ka'a ve'e je ko'oyyaa'yap y'littat jem je Cristo jets je Nte'yam y'am kya'm, nay ka'ava ve'e pān pān jatye'e kanaajk'ijtjudup va'ajts aaj va'ajts joöt; ka'a tse'e jem y'ijttuvat pān pān jatye'e juu' dūnas'ayo'vidup, je'ets je'ę ve'eda juu' ve'e duvinja'vidup duvintsa'kidup juu' ve'e ka je Nte'yamap.

⁶ Ka'ats miitse'e pān mvin'aa'njadat ku ve'e vya'andat jets ka'a ve'e vyinkopka jetse'e yaktónut ax jo'n ətse'e tunja'a, kux ya ka óyap kajx xa ve'e je Nte'yam ooy dūtunyaktsaachpaattinit je'ę pān pān jatye'e kakatsupajkjudup.

7 Je'ē kajx tse'e, ka'a tse'e ve'em xtóndat ax jo'n je jayu juu' ve'e ve'em dutoondup je kyo'oy je'ē.

8 Jep xa miitse'e tokin jaatp m'ijtti, ve'em tse'e mtsuunidi ax jo'n je jayu juu' ve'e ijttup jeja akoo'ts it jaat. Ax ka'ats miitse'e ve'em m'uk'ijttini, je'ē kajx ku ve'e je Nte'yam mmoojyjidi je vigin je kejun. Joojntykada ve'em ax jo'n je jayu juu' ve'e yo'ydup jeja ajajtk it jaat.

9 Kux je jayu juu' ve'e je Nte'yam yakvijp yakkejp, je'ē tse'e je oy jáyuvín dujayejpp, tyumpts je'ē ve'e je tyuv je'ē jetse'e jyoojntyka ax jo'n dupaa'ty du'akeega.

10 Payo'oyda oy vintso ve'e xtóndat juu' ve'e je Maja Vintsán chajkp.

11 Ka'a tse'e xtóndat ax jo'n je jayu juu' ve'e dutoondup juu' ve'e ni paña kato'nuxjup, ve'em ax jo'n je jayu juu' ve'e tsuunidup jeja akoo'ts it jaat, ñojk'óye'e xyaknuke'xnatákadat jets ka óyap je'ē ve'e juu' ve'e tyoondup.

12 Kux tso'otyo'nun je'ē ve'e ku ve'e yakkats juu' jatye'e tyoondup ayu'uts.

13 Ku ve'e je kujajpa je kuta'kxpa kyujaj kyutu'kx jeja akoo'ts it jaat, nuke'xnatáka tse'e nujom tyankux,

14 kux je kujajpa je kuta'kxpa ve'e dukujajp dukuta'kxp nujom juu' jaty. Je'ē kajx tse'e je kats vya'añ:

Mits, maakk maava, jottviju,
pojtukú jetse'e mkoo'k'ijtnit ax jo'n je oo'kpa,
jetse'e je Cristo mkujajjut mkuta'kxjut.
Jidu'um tse'e je kats vya'añ.

15 Ax ve'em tse'e, oo'ye'e mtunnay'íxjadat pán vintso ve'e juu' xtóndat xkótstat, ka ve'emap ax

jo'n je jayu juu' ve'e dukatinuja'vidup; ve'eme'e xtóndat ax jo'n je jayu juu' ve'e dunuja'vidinup juu' ve'e je Nte'yam chajkp.

¹⁶ Nam m'o'yixjūdup tse'e, je'ę tse'e mtóndap jetse'e je jayu xtukpanajkxtat je Nte'yam, kux je jayu juu' ve'e uxyam joojntykidup, ko'oy jáyudats je'ę ve'e.

¹⁷ Ka'a tse'e oyvintsova juu' xtóndat; je'ę ve'e ixta oy jetse'e xnujávadat pan juu' ve'e je Maja Vintsán chajkp.

¹⁸ Ka'a tse'e m'oo'ktat mmo'okjadat, kux ku xa ve'e je jayu y'uu'k myu'ukju, vintókiyupts je'ę ve'e; ñojk'óye'e tonda juu' ve'e je Nte'yam chajkp je mákkin kajx jets je vinma'yun kajx juu' ve'e je Espíritu Santo mmooyjudup.

¹⁹ Kotsta to'k jado'k je salmo maat je uv maat juu' ve'e je Nte'yam duyakmájidup duyakjaanchidup, yaknaxta je uv je salmo jem mja'vin kajxmda je Maja Vintsán je myajin je jyaanchin kajx.

²⁰ Pan ti ve'e toojnjudup kojtsjudup, xa'ma kajx tse'e xkukojtsjudat je Nte'yam, je Dios Tee'. Je nMaja Vintsánamda Jesucristo kajx tse'e ve'em xtóndat.

Vintso dutsak jetse'e jyoojntykadat jep jyuump tyujkp je jaanchja'vivatajkta

²¹ Kux mvinja'vidup mvintsa'kidupe'e je Cristo, napyutákajadats to'k jado'k.

²² Ta'axtajkta, napyámjada jep je mnuya'a'y kya'p pya'tkupta, ve'em ax jo'n jep je Maja Vintsán kya'p pya'tkup kum'ijtti.

²³ Kux je yaa'tyajk, je'ę ve'e dunukuvajkip je ñuda'ax, ve'em ax jo'n je Cristo dunukuvajka pan

pan jatye'e jaanchja'vijidup, je Cristo, juu' ve'e je
jyayu du�aktsوokp jetse'e y'it je'e maatta ax jo'n
to'k ni'kx to'k kopk kuy'ijtti.

²⁴ Ax ve'em tse'e, ve'em ax jo'n je
jaanchja'vivatajk jep je Cristo kya'p pya'tkup
y'itta, nay ve'empa tse'e dutsاk jetse'e je ta'axtajk
jep je ñuya'a'y kya'p pya'tkup y'itut nujom kajx.

²⁵ Yaa'tyajkta, tsوkta je mnuda'axta, ve'em ax
jo'n je Cristo dutsاk je jaanchja'vivatajk jetse'e
duku'oo'ki,

²⁶ ve'em tse'e y'ijttinit oy jets va'ajts. Kux
jyaanchja'vidu ve'e je oy kats je oy ayook, je'e kajx
tse'e tyuknuvaatsjidi je tyókinda.

²⁷ Kyu'oo'kits je'e ve'e jetse'e jeja vyinkujk
dupaqamnit je majin maat, ve'em tse'e y'ijttinit
ka tokin maatap, ni pana ve'e je tokin kya-
paatuxjadat, oy jets va'ajts je'e ve'e y'ijttinit.

²⁸ Ax ve'em tse'e dutsاk jetse'e je yaa'tyajk
dutsوکت je ñuda'ax ve'em ax jo'n je y'avintso
ni'kxukopk dutsاk jo'n. Pan pan xa ve'e je ñuda'ax
dutsojkp, viinm tse'e ñachakju.

²⁹ Ka'a xa ve'e pan juu' ve'e dukatsojkp je
y'avintso ni'kxukopk; ñojk'óye'e du�akjoojntyka
jetse'e du'ix'it. Nay ve'empa tse'e je Cristo dutün
maat pan pan jatye'e jaanchja'vijidup,

³⁰ je'e pan pan jatye'e ijttup ax jo'n to'k ni'kx to'k
kopk kuy'ijtti je Cristo maat.

³¹ Ax ya'a kajx tse'e dutsاk jetse'e je yaa'tyajk
dumasوoknit je tyee' je tyaak jetse'e je ñuda'ax
dumماatnamyojkjinit, ax numejtsk tse'e jyajttinit
ax jo'n to'k ni'kx to'k kopk kuy'ijtti.

³² Qoy xa ya'a ve'e tyunmajakatsa, ka'ats
ya'a ve'e yaknujava y'ijt, je'ets atse'e ntijp pan

vintso_o ve'e je Cristo y'it maāt pān pān jatye'e jaanchja'vijidup.

³³ Qyam tse'e vye'ema, va'an tse'e je yaa'tyajk je ñuða'ax dutsak_u ax jo'n viinm ñachakju jo'n; jets je ta'axtajk, va'an tse'e je ñuyaay' duvintsaq'aga.

6

¹ Pi'k ónūkta, katsapakta je mtee'da je mtaakta ax jo'n je Maja Vintsán dutsak, kux ve'eme'e dupaa'ty du'akeega.

² Kux je muto'k pava'nun juu' ve'e je vaanduk māat, jidu'um tse'e vyaañ: "Vintsaq'agada je mtee'da je mtaakta,

³ ve'em tse'e oy mtsaqanadat jetse'e may xqaj may joojnt mjoojntykadat yaja naxvijin." Jidu'um tse'e je pava'nun vyaañ juu' ve'e je vaanduk māat.

⁴ Onuk tee'da, ka'a tse'e xyakjotma'attat je m'ónukta; ñojk'óye'e xkótstat xka'amáydat jetse'e xtuk'íxtat vintso_o ve'e dumutóndat dumupáktat je Maja Vintsán.

⁵ Mutoompa jáyuda, katsapakta je mvintsanda yaja naxvijin je vintsak'kin māat, je ja'vin māat je tsak'kin māat, to'k aaj to'k joöt, ve'em ax jo'n je Cristo viinm kuxkatsupajkti jo'n.

⁶ Mutonda ka van'ítjyap ku ve'e m'íxjada jetse'e ve'em oy mnaajktanuva'anjada je'e māatta; ñojk'óye'e mutonda ax jo'n je Cristo je myutoompa je myupajkpa, to'k aaj to'k joöt ax jo'n je Nte'yam dutsak jo'n.

⁷ To'k joote'e xmutóndat, ve'em ax jo'n je Maja Vintsán kuxmutoondi kuxmupajkti jets ka'a ve'e je jayu,

8 kux mn̄uja'vidup miitse'e jets mo'ojadap je'e ve'e je Maja Vintsán juu' ve'e tukkäda'akjup to'k jado'k pān vintso ve'e juu' ve'e oy juu' ve'e ka oy tūdūtonda tūdūkötsta, je mutoompa jets je yak-toompa.

9 Jets miitsta, yaktoompa jáyuda, nay ve'empats miitse'e xtoonduvat māat je mtoompada, mukötsta oy aaj oy joöt, ka'a tse'e je atsa'kin māat xmukötstat, kux mn̄uja'vidupe'e jets ve'em miitse'eda ax jo'n je'eda, m'ijttuvape'e jep je Maja Vintsán kya'p pya'tkup, je'e juu' ve'e jem tsapjootm ijtp. Ni pánats je'e ve'e dukaviijnkok'íx.

*Juu' ve'e tyukmaadaaktup pān pān jatye'e je
Cristo dujaanchja'vidup*

10 Utsta ajchta utsta tsā'qāda, ax juu'ts qatse'e nkojtskukajxip, je'ets je'e ve'e jetse'e makk mnaajk'ijtjidinit to'k muk je Maja Vintsán māat je makkin kajx juu' ve'e je Nte'yam mmoojyjudup.

11 Ve'em ax jo'n je tojpa makk aaj makk joöt y'it ku ve'e tuñaxyaxju ax jo'n je tojpa ñaxyaxju ku ve'e y'atso'oxtonuva'añ, nay ve'empats miitse'eda makk aaj makk joöt m'ijttinit je'e kajx ku ve'e xjayepa nujom juu' ve'e je Nte'yam mmoojyjudup jetse'e x'amāqadaagadat je ko'oyjáyuvap juu' ve'e dūnūvintsānikajxp je ko'oyjayuvaptajkta jetse'e mvin'aa'nuva'anjada.

12 Kux ka je'ep xa uu'me'e nmāatnacho'oxpajkumjudup je nmujáyuvamda juu' ve'e tsu'utsax juu' ve'e nuu'punax, je'e ve'e je ko'oyjáyuvapta pān pān jatye'e yakkutojktup jem poj joöt, pān pān jatye'e

dunumájidup jetse'e duka'mada je'eda juu' ve'e dumaqatnavyaa'njudup je kyo'oy je'e.

13 Je'e kajx tse'e, ve'em ax jo'n je tojpa makk ñaajk'ítju ku ve'e tuñaxyaxju ax jo'n je tojpa ñaxyóxjada, nay ve'empats miitse'e makk aaj makk joöt mnaajk'iijtidinit je'e kajx ku ve'e xjayepta nujom juu' ve'e je Nte'yam mmooqyjüdup, ax ve'em tse'e juu' xmuténadat van'it ku ve'e je ko'oyjáyuvap mvinkumínajadat. Ax kuts ya'a ve'e ñáxut, oy tse'e mtándat.

14 Ve'em ax jo'n je tojpa je tyiintsóm ñapya'muxju, ve'empats miitse'e tyúvam juu' xkótstat. Jets ve'em ax jo'n ñatyukxaxju je pojxun ax jo'n je nuxoya, ve'empats miitse'e xtoonduvat xa'ma juu' ve'e pyaatyp y'akeeguiip.

15 Ve'em ax jo'n je tojpa ñay'apäamdukaja jo'n ku ve'e je tyukva'kun dütukva'aga, ve'empats miitse'e mnay'apäamdukajadat jetse'e je jayu xvaajnjadat je oy kats je oy ayook, ve'em tse'e dunujávadat vintso ve'e y'ittat oy joöt je Nte'yam maat.

16 Jets ve'em ax jo'n je tojpa jem kya'm dumats'it to'k je escudo juu' ve'e natyukkuvaajnjup jetse'e jem duyakpi'its nujom je ko'mun juu' ve'e tooyp jetse'e yaktuknukuj, ve'empats miitse'e makk xjaanchjávadat je Nte'yam, ve'em tse'e mkah'amäadaagajadat je ko'oyjáyuvap juu' ve'e dunuvintsanikajxp je ko'oyjáyuvaptajkta.

17 Ve'em ax jo'n je tojpa dujayep je pyojxun kujop, nay ve'empats miitse'e xnuja'vidinit jets je Nte'yame'e je mtokin mtuknuvaatsjüdu; jets ve'em ax jo'n je tojpa je yajkxy tsojx duyaktún, nay ve'empa tse'e je jayu xvaajnjadat je Nte'yam

je y'ayook juu' ve'e je Espíritu Santo mmoojyjüdu.

¹⁸ Ijtp tse'e mtsapkótstat pān ti vinma'yune'e je Espíritu Santo mmo'ojadap. Je'e kajx tse'e, nakyujoojntykajada, xa'ma kajx tse'e xnūtsapkótstat nujom je Nte'yam je jyayu.

¹⁹ Ve'empats ătse'e to'k aaj xnūtsapkotstuvat, ve'emts ătse'e je Nte'yam je aaj je ayook xmo'ot vintso ătse'e to'k aaj to'k joöt juu' nkótsut, ve'emts ătse'e je jayu nvaajnjadat je oy kats je oy ayook juu' ve'e kayaknuja'vip y'ijt.

²⁰ Ya ayook kajxts ătse'e je Nte'yam xvinkaaajn jets ătse'e je kukátsiva n'ítut. Ax yapts ătse'e poxuntujkp uxymam n'it kux'e' ats ya ayook je jayu nvaajñja. Nutsapkotsta ăts to'k aaj jets ătse'e ya oy kats ya oy ayook je jayu va'ajts nvaajnjadat, ve'em ax jo'n duvinmachju jo'n.

Ku je Pablo kyojtsukajxini

²¹ Ya n'útsamda ya n'ajchamda Tíquico, juu' ve'e ooy ntuntsojkumdup jetse'e to'k aaj to'k joöt xputajkimda je Maja Vintsán je tyoonk kajx, ya'a tse'e mtuknujávajadap nujom pān vintso ătse'e uxymam n'it jets juu' ătse'e ntuump.

²² Je'e kajxts ats miits ya'a ve'e ntuknukeexta jetse'e mva'nuxjadat pan vintso aătse'e uxymam n'it jetse'e myakjot'amájajadat.

²³ Je Nte'yam, juu' ve'e nTee'imdup, jets je Maja Vintsán Jesucristo, je'e tse'e düpámdap je oy joöt, je tsojkun, jets je jaanchja'vin jem je utsta je ajchta maat je utsta je tsa'ada jya'vin kajxmda.

²⁴ Je Nte'yam tse'e dukunoo'kxup to'k ka'ajyji pan pan jatye'e ijtp dutsojktup je nMaja Vintsánamda Jesucristo.

**Ya'a tse'e je nam kojtstán juu' ve'e je
Nte'yam_ xyaktaajnjimdu je nMaj
Vintsánamda Jesucristo kajx
New Testament in Mixe, Totontepec (MX:mto:Mixe,
Totontepec)**

copyright © 1989 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Totontepec Mixe, (Mixe, Totontepec)

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixe, Totontepec [mto], Mexico

Copyright Information

© 1989, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixe, Totontepec

© 1989, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2018-11-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022

47d09f80-22d6-55c5-b9e5-a04a59e3169e